

ĽUDOVÁ SLOVESNOSŤ A JEJ VPLYV NA UMELÚ LITERATÚRU. PODIEL Ľ. ŠTÚRA NA PREHLBENIE ZÁUJMU O ĽUDOVÚ SLOVESNOSŤ.

- Ľudová slovesnosť - je súčasť ľudovej kultúry. Zahŕňa slovesné výtvory ústneho podania (rozprávky, básne, piesne, povesti, príslovia, porekadlá, pranostiky, hádanky, báje, balady). Ľudová slovesnosť je staršia než umelá literatúra, siaha do čias predtriednej spoločnosti.
- Vlastnosti ľud. slov. - ústne podanie, rozširovanie tradíciou, kolektívny charakter: každé dielo malo pôvodne svojho autora, jeho meno sa však nezachovalo.
- **rodinný obradový folklór**
  - svadobné piesne, vykladačky, udalosti
- **kalendárny obradový folklór**
  - v súvislosti s roč. obdobiami, práce na poli, žatva, kosba
- **Humanizmus**
  - mnoho povestí bolo spojených s Matejom Korvínom (O kráľovi Matyášovi a bačovi), s tureckými vpádmi
  - oslava bojovníkov proti Turkom
  - vojenské a regrútske piesne
- **Barok**
  - stupňuje sa útlak na ľudí, sociálne piesne (Sadaj, slnko, sadaj)
  - na 1. mieste zbojnícka tematika - Jánošík
- **Vplyv ľud. slov. na umelú literatúru**
  - začala priťahovať záujem slovenských vzdelancov už v II. polovici 18. stor. Najviac z však čerpali v období romantizmu v snahe priblížiť sa čo najviac ľudovým vrstvám (J. Kráľ).
  - ľudová lyrika
    - piesne
    - zbojnícka tematika
  - ľudová epika
    - balady
    - zobrazuje spoločenské a rodinné vzťahy, v období tureckých vpádov = sociálne balady
  - rozprávky, ľudová dráma
  - ústna ľudová slovesnosť
    - historické piesne, povesti, zvieracie rozprávky, legendové miestne povesti, čarovné, dobrodružné, realistické rozprávky.
- **Rozprávka**
  - najvýznamnejšia forma ľudovej slovesnosti
  - výraz ľudských túžob, snov a predstáv
  - výraz odvekého zápasu ľudstva, zápas dobra a zla
- **Romantická balada**
  - epický žáner ľudového pôvodu, dej má pochmúrny, tragický, vystupujú tu nadprirodzené bytosti, balada má tragický koniec, hrdina zahynie alebo býva potrestaný, námety z ľudových povestí
  - Poézia predstaviteľov slov. romantizmu (štúrovcov) sa stala ľudovou nielen svojím jazykom, ale aj umeleckým zameraním, priniesla nového ľudového hrdinu. Inšpirovala sa ľudovými revolučnými tradíciami, životom ľudu a slovenskou prírodou. Štúrovci nezobrazovali skutočnosť ako celok. V zhode s romantickými princípmi si vyberali také javy, udalosti, postavy, ktoré by najplnšie predstavovali ich ideál. Štúrovci si obľúbili najmä baladu. Ich poézia však nie je iba napodobňovaním ľudovej slovesnosti, tá je iba podkladom, z ktorého má vychádzať národné umenie.

- Literatúra romantického obdobia výrazne nadväzuje na ľudovú slovesnosť. Využíva prvky ľudovej slovesnosti, lebo chce umelú literatúru približovať chápaniu širokých vrstiev. Súvisí to s celkovou orientáciou doby na široké ľudové vrstvy, ktoré sa v boji proti feudalizmu stávali spojencami buržoázie.
- Súvislosti medzi romantickou literatúrou a ľudovou slovesnosťou sú väčšie v literatúrach tých národov, ktoré mali slabú buržoáziu a kde otázka spojenectva buržoázie s ľudom bola naliehavejšia. Takáto situácia bola napríklad na Slovensku a odrazilo sa to veľmi výrazne i v slovenskej romantickej literatúre.
- Zásady romantickej literatúry teoreticky vyslovil v 50-tich rokoch štúrovec **Ján Kalinčiak**. Zdôraznil, že umelecké dielo musí byť výrazom básnikovej individuálnosti (subjektívnosť umenia) a národného charakteru. Preto pre slovenského autora môže byť vzorom "*charakter národa*" a **prostriedky slovesného umenia**, ktoré si národ vypracoval v ľudovej slovesnosti. Štúrovskí básnici neprijali antiku za vzor básnenia. Vyvinuli osobitné úsilie o uplatnenie „prapôvodných foriem“ zo slovanských národných literatúr, najmä baladu, dumu a krakoviak. Okrem toho využívali rozličné piesňové formy národnej i slovanskej poézie "Prapôvodné formy" si štúrovci tvorivo prispôbovali. Usilovali sa v nich zachytiť skutočnosť v pohybe a podať ucelený obraz doby (Sládkovičova Marína a Detvan).
- Okrem poézie zaznamenáva vzostup aj próza, najmä historické povesti. Vznikajú aj prózy podobné ľudovým rozprávkam a drobnokresby zo súčasného života. Štúrovci videli záruku rozvoja národného života v ľude, v jeho kultúre a jazyku.

Ľudovít Štúr

(1815 Zay Uhrovec - 1856 Modra)

- narodil sa v tom istom dome ako Dubček
- politik, novinár, básnik, jazykovedec, literárny vedec
- študoval na lýceu v Bratislave, pôsobil v Spoločnosti česko-slovanskej ako podpredseda, študoval na univerzite v Halle jazykovedu, históriu a politiku
- po návrate sa stal námestníkom prof. Juraja Palkoviča (na Katedre reči a literatúry československej)
- jeho cieľom bolo oslobodenie slovenského národa
- chcel, aby sa národ vzdelával, musela ho však literatúra zaujímať, t.j. musela vychádzať z jeho prostredia
- Uhorská vláda nebola ochotná splniť vyjadrené požiadavky, preto sa Štúr v roku 1848 pridáva na stranu reakčnej Viedne. Po r. 1848 žije v Modre (pod policajným dozorom).
- V roku **1843** uzákonil spolu s J.M. Hurbanom a M.M. Hodžom **spisovnú slovenčinu** na základe stredoslovenského nárečia
- dovtedy sa používala čeština a bernolákovčina.
- Štúr chcel pomocou jazyka zjednotiť Slovákov
- prvá kniha v novej slovenčine - Druhý ročník Almanachu Nitra
- **Nárečia slovenskuo alebo potreba písania v tomto nárečí**
- dôvody napísania:
  - 1. jazykový (vytvoriť celonárodný jazyk)
  - 2. politický (pomocou jazyka zjednotiť národ)
- **Náuka reči slovenskej**
  - gramatika novej uzákonenej slovenčiny
- *Znaky štúrovčiny:*
- *všade sa píše iba ĺ (nie je ʎ)*
- *všeobecné podstatné mená sa píše malými písmenami, iba slová Slovenčina,*
- *Slovenských ...píše Štúr s veľkými písmenami*
- *ď,ť,ň označuje mäkkčnosť aj pred e,i,í,je,ja: kd'e, ňje*
- *ĺ vynechal zo svojej abecedy*
- *dvojhlásky sa píše s ĺ: d'je't'a, vid'ja ...a dvojh. uo : takuo, puovodná*
- *dvojité ʎ sa nahradilo jednoduchým ʎ : v tvorivosti ...*

- *ä, iu* sa v štúrovčine nepoužíva: *mekkuo, znameňú ...*
- nemá *é*, ale *je*: *dobrjeho, mekkje ...*
- v minulom čase je *u*: *robiu, písau ...*
- dôslednejšie sa uplatňuje rytmické krátenie: *bráňa, slúža ...*
- Fonetický pravopis sa stal predmetom kritiky M. Hodžu. Za jeho stanovisko sa postavil aj Martin Hattala svojou **KRÁTKOU MLUVNICOU SLOVENSKOU/1852/** a zaviedol do slovenčiny etymologický pravopis: písanie *y*, dvojhĺasky *ia, ie, iu, ô; d, t, n, l* sa pred *e, i* vyslovuje mäkko, ale neoznačuje mäkčeňom, zaviedol *ä*, a iné zmeny
- Vydával **Slovenskie národné noviny** s prílohou **Orol tatranský** - snaží sa tu o slovenské národné práva, zrušenie robôt, rozšírenie školstva. Stal sa poslancom mesta Zvolen. Po zrušení poddanstva a cenzúry sa začal orientovať na otázky národné, ktoré formuloval v diele **ŽIADOSTI SLOVENSKÉHO NÁRODA**.
- **O národných piesňach a povestiach pliemien slovanských**
  - Štúr hovorí, že v ľudovej slovesnosti u Slovanov je hlbší prejav ľudskosti ako prejavy iných umení ako napríklad maliarstvo. Podľa neho sú Slovania najspevnejší národ na zemi. Slovania v piesňach a povestiach našli najlepší spôsob vyslovovania sa, vyslovujú v nich svoje najvrúcnejšie city. Štúr požadoval, aby básnici hľadali podnety v ľudovej piesni. Chcel, aby len neopisovali ľudové diela, ale aby tvorili vlastné diela s prvkami ľudovej slovesnosti.
- *Politik* - poslanec na uhorskom sneme za Zvolen. Snažil sa požadovať dobré podmienky pre Slovákov. V revolúcii 1848/49 sa Slováci pridali na stranu Viedne. Viedeň zvíťazila, ale Štúra dali pod policajný dohľad, nastáva obdobie „roky suchoty a nemoty“. Sklamanie sa prejavilo v odmlčaní sa básnikov.
- **Reč na Uhorskom sneme**
  - vyjadruje túžbu po slobode. Podmienkou slobody je vzdelanosť („*Bez vzdelanosti sa sloboda nedá uskutočniť*“). Podmienkou vzdelania je materinská reč. Mare. reč - najlepšia k vyučovaniu, lebo v tejto reči je človek cítiť aj myslieť naučený. Za príčiny biedy považuje feudálne vzťahy, neúrodné zeme, väčší počet aristokracie, alkoholizmus.
- Na sklonku života píše dielo **Slovanstvo a svet budúcnosti**
  - politicko - filozofický testament, stráca vieru, že sa Slováci sami oslobodia, nádejou je Rusko
- *Básnik*: **Spevy a piesne**
  - báseň Rozžehnaní
- 1. oddiel: epické skladby - Svätoboj
- 2. oddiel: osobná lyrika - rodný kraj, ideál mladosti, straty blízkych